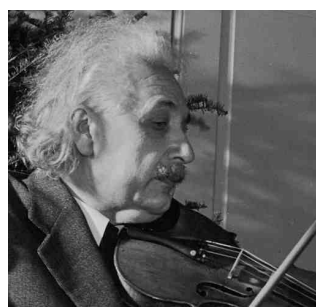
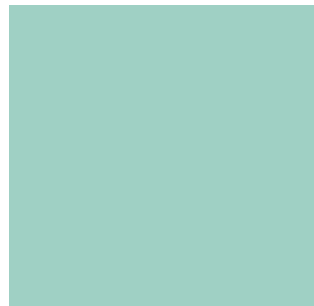
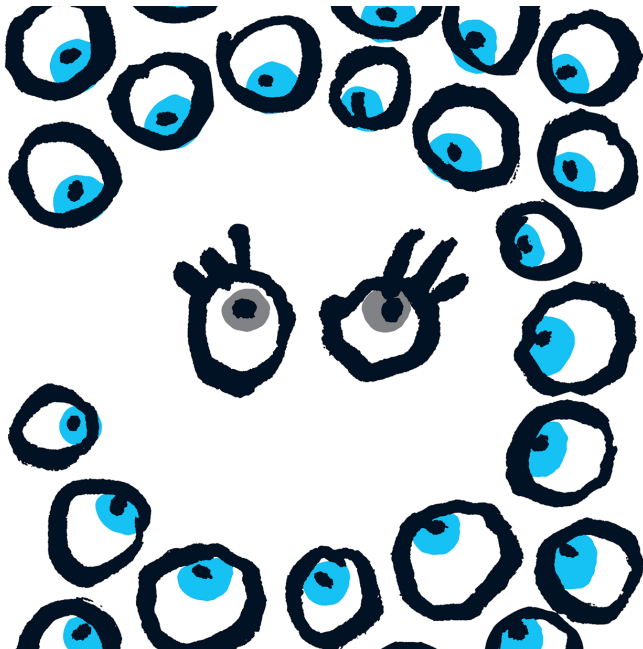

Vihko 1

Vuosisatojen vaino

Rasismin ja antisemitismin vastainen oppimateriaali
yläkouluille ja toiselle asteelle

Anne Frank House, Rauhankasvatusinstituutti
ja Helsingin yliopisto

1 Minä. Omin ja muiden silmin.

Ihmisten identiteetit ovat erilaisia ja muuttuvia. Mutta mistä ne muodostuvat? Eräille ovat uskonto, kulttuuri tai alkuperä tärkeitä. Toisille taas voivat ystävät, harrastukset tai työ olla ratkaisevia. Muiden käsitykset voivat myös vaikuttaa siihen, miten ihminen näkee itsensä.

Tämä oppimateriaali haastaa pohtimaan identiteettejä ja ennakkoluuloja. Kun työskentelet oppimateriaalin parissa, opit enemmän syrjinnän ja antisemitismin ilmenemismuodoista. Toivottavasti saat sitä kautta uusia ideoita siitä, kuinka ennakkoluuloja ja rasismia voi ehkäistä.

Identiteetti

Me kaikki kuulumme moniin ryhmiin. Meillä on tietty sukupuoli, kansalaisuus, uskonto tai esimerkiksi harrastus, jonka kautta määrittelemme itseämme ja omaa identiteettiämme. Identiteetti rakentuu monista palasista. Joskus ympäristömme määrittelee meitä liikaa yhden palasen kautta, kiinnitetään huomiota esimerkiksi vain siihen, että ihminen on juutalainen. Tällöin jää huomaamatta, että ihminen on myös suomalainen, lääkäri ja lahjakas jalkapalloilija. Moni kuuluu ryhmään, josta muilla on paljon väärää tietoa tai perusteettomia ennakkoluuloja. Tietämättömyydestä saattaa syntyä pelkoa ja pelosta jopa vihaa.

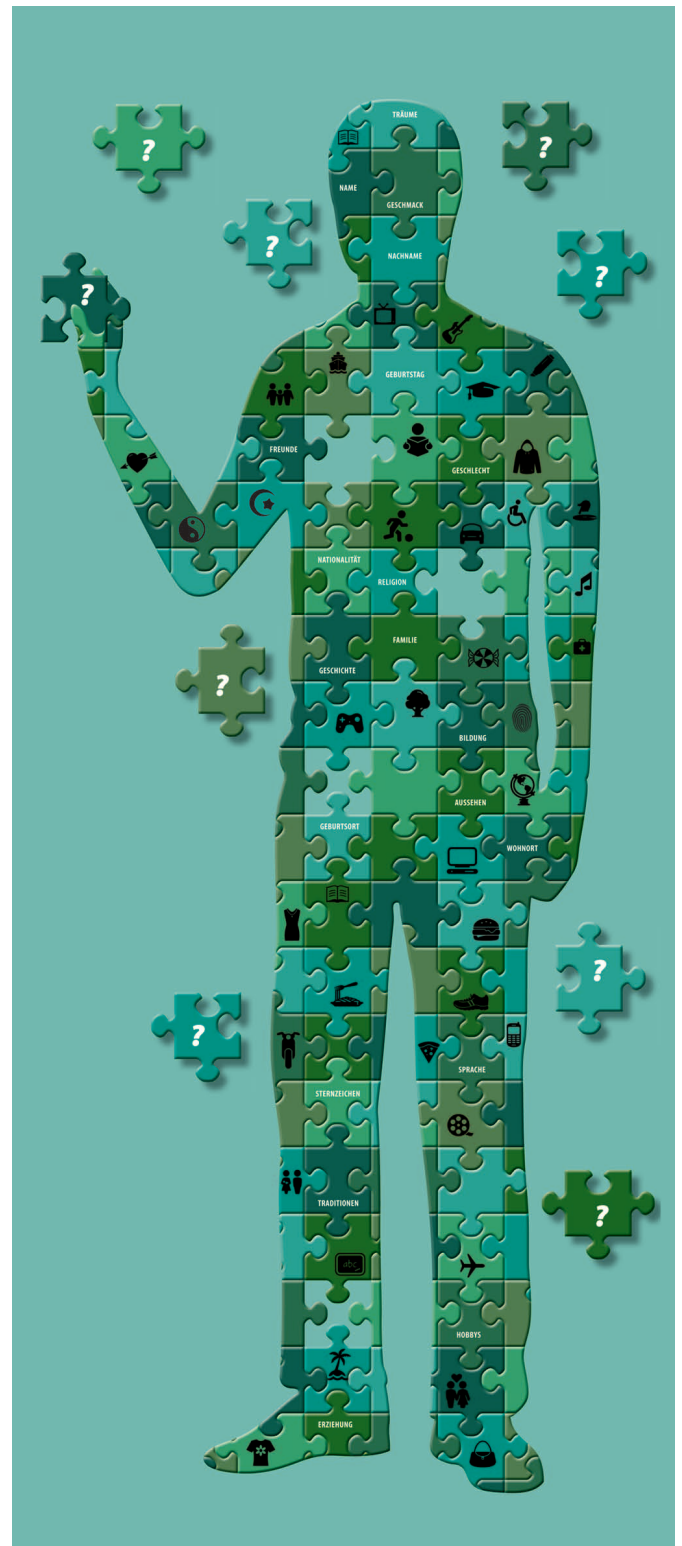
Tänäkin päivänä esiintyy rasismia ja antisemitismia. Ennakkoluuloja voi esiintyä poliittisissa keskusteluissa, lehdissä ja TV:ssä, netissä, jalkapallokatsomoissa, koulujen pihalla ja jokapäiväisissä keskusteluissa. Uusnatsit ja muut ääriryhmät levittävät vihaa juutalaisia ja muita vähemmistöjä kohtaan. Tietyissä tapauksissa viha muuttuu uhkauksiksi, ilkivallaksi ja väkivallaksi. Monet vähemmistöryhmät Euroopassa ja muissa maanosissa kärsivät jatkuvasti väkivaltaisista hyökkäyksistä.

Ennakkoluulot

Ennakkoluuloilla tarkoitetaan yksinkertaistavia ja usein virheellisiä ja negatiivisia käsityksiä, joita käytetään kuvatessa muita ihmisiä, usein kokonaista ihmisryhmää. Tietynasteisia ennakkoluuloja on meistä jokaisella.

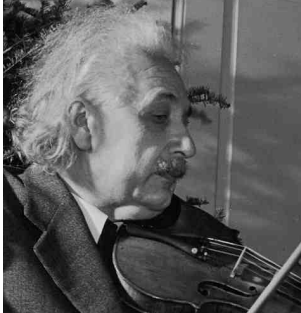
Antisemitismi

Antisemitismi tarkoittaa ennakkoluuloja ja vihaa juutalaisia kohtaan.

“Minusta on ihanaa olla näyttelijä, mutta en pidä kaikesta muusta, mikä liittyy julkisuuteen. Lehdet ja internet saavat aikaan sen, että identiteettisi sekoittuu siihen, miten ihmiset näkevät sinut”
Nicole Kidman, australialainen näyttelijä

“Jos suhteellisuusteoriani osoittautuu menestyksekkääksi, tulee Saksa väittämään minua saksalaiseksi ja Ranska maailmankansalaiseksi. Jos teoriani osoittautuu vääräksi, tulee Ranska väittämään minua saksalaiseksi ja Saksa juutalaiseksi.”
Albert Einstein, saksalaisjuutalainen fyysikko

”Jos joku kysyy mistä olen kotoisin, vastaan Suomesta. Olen kuitenkin taustaltani 1/4 britti, 1/4 suomalainen ja 2/4 turkkilainen. Koen itseni paljon enemmän suomalaiseksi kuin turkkilaiseksi, en edes puhu turkkia ja olen aina asunut Suomessa. Lisäksi olen äidin puolelta juutalainen. Olen saanut juutalaisen kasvatuksen ja käyn juutalaista koulua”
Melis, 15-vuotias helsinkiläinen

Kuka olet?

Kirjoita omaan vihkoosi seuraavat tiedot itsestäsi.

Nimi ja ikä

Syntymäpaikka

Asuinpaikka

Isovanhempani ovat kotoisin

Minusta on mukavaa...

Mielestäni tärkeintä elämässä on...

Harjoituksia

Vierestä voit lukea, mitä eri ihmisillä on sanottavaa identiteetistä.

1. Identiteetti

Valitse yksi kuvien henkilöistä. Kerro omin sanoin mitä henkilö lainauksella tarkoittaa.

2. Suomesta vai...?

a. Mieti mikä voi olla hyvää tai huonoa uuteen maahan muuttamisessa.

Hyvää on...

Huonoa on...

b. Käyttäkää luokan vastauksia ”Kuka olet?”-osiosta. Kootkaa yhdessä lista josta näkyy, mistä kaupungeista tai paikoista isovanhempanne ovat lähtöisin. Merkitkää paikat karttaan. Ripustakaa kartta luokkahuoneeseen.

3. Palapeli itsestäni

Kuinka monesta eri palasesta sinun identiteettisi muodostuu? Piirrä itsestäsi viereisen sivun kuvan mukainen hahmo ja lisää hahmon sisään eri kokoisia identiteetin palasia.

4. Saisinko ottaa hameestanne kuvan?

Tarkkaile ympäristöstäsi löytyviä uskonnollisia ja kulttuurisia symboleja. Ne voivat olla ihmisten vaatteita, koruja, muistomerkkejä, rakennuksia tms. Ota kuva/piirrä näkemiäsi symboleja. Jakautukaa neljän hengen ryhmiin ja tehkää ottamistanne kuvista kuvakollaasi, jotka ripustatte luokan seinälle. Toistuvatko tietyt symbolit kaikilla ryhmillä?

5. Jengi?

Ravintolan ovimies sanoi Rositalle, ettei hän saa tulla romanivaatteissa ravintolaan, koska se edustaa ravintolalle ”samaa kuin jengiliivit”. Rosita kommentoi tapahtunutta: ”Tilanne oli epäreilu, mutta portsarin perustelu auttoi minua ymmärtämään hänenkin näkökulmaansa. Kulttuurini ei kuitenkaan ole jengi.”

Toimiko ovimies sinun mielestäsi

a. oikeudenmukaisesti? **b.** lain sallimissa rajoissa?

2 Juutalaisten ja muiden vähemmistöjen vuosisatojen vaino

Monet ihmisryhmät ovat läpi historian kokeneet vihamielisyyttä. Yksi näistä ryhmistä on juutalaiset.

Juutalaisuuden synty

Juutalaisuus syntyi tuhansia vuosia sitten alueella, joka nykyään on Israel ja Palestiina. Valloitusten myötä juutalaiset karkotettiin, orjuutettiin tai he muuttivat alkuperäisestä kotimaastaan mm. Espanjaan ja Pohjois-Afrikkaan. Nykypäivänä juutalaisia asuu yli 13 miljoonaa ympäri maailman. Suomessa on vain noin 1500 juutalaista.

Keskiajalla (500–1400 jaa) eri puolella Eurooppaa oli kukoistavia juutalaisyhteiskuntia kauppiaineen, käsityöläisineen, lääkäreineen ja apteekkareineen. Keskiaikaisessa Euroopassa juutalaiset elivät vähemmistönä kristityn enemmistön ympäröimänä. Tiettyinä aikakausina kristityt ja juutalaiset elivät rinnakkain verrattain rauhanomaisesti, mutta toistuvasti uskontoon pohjautuva syrjintä vaikutti juutalaisten elinoloihin Euroopassa.

Esimerkki ennakkoluulon synnystä

Ammatinharjoittaminen keskiajalla edellytti kuulumista kiltaan, joka oli samaa ammattia harjoittavien yhdistys. Ainoastaan kristityt saivat olla kiltojen jäseniä. Juutalaisten oli siksi etsittävä muita ammatteja.

Heille avoimia aloja oli muun muassa kaupankäynti ja rahanlainaus. Kirkko kielsi 1100–1200-luvuilla kristittyjä lainaamasta rahaa korkoa vastaan. Juutalaisille lainaaminen oli kuitenkin sallittua ja moni heistä harjoitti toimintaa kyseisenä aikakautena. Juutalaisten rooli rahanlainauksessa pieneni 1200-luvun jälkeen ja kristityt kauppiat ja rahoittajat valtasivat alaa. Kuitenkin kuva rikkaista, riistäivistä, piheistä ja ahneista juutalaisista jäi elämään. Eräät sitkeimmin säilyneet ennakkoluulot juontavat juurensa kyseiseen aikakauteen ja koskevat rahaa.

Ristiretket ja rutto

Sydänkeskiajalla ristiretket ja rutto tuhosivat juutalaisyhteiskunnat. Kristilliset joukot, eli ristiretket, etenivät Euroopan halki kohti etelää 1000-luvun lopulta alkaen. Paavi oli kehottanut retkeläisiä häätämään ”uskonnottomat” muslimit ”pyhästä maasta” ja vapauttamaan Jerusalemin. Ristiretket olivat usein myös taloudellisista lähtökohdista toteutettuja ryöstöretkiä. Matkalla osa saarnaajista myös kiihotti ihmisiä Jeesuksen murhaamisesta syyttämään juutalaisia vastaan. Ristiretket johtivat juutalaisten joukkomurhiin Ranskassa ja Reininmaalla. Lisäksi 1300-luvulla juutalaisista tehtiin usein syntipukkeja miljoonia ihmisiä tappaneeseen ruttoon. Väärät huhut juutalaisten myrkyttämisestä kaivoista levisivät ja syytökset johtivat laajoihin vainoihin.

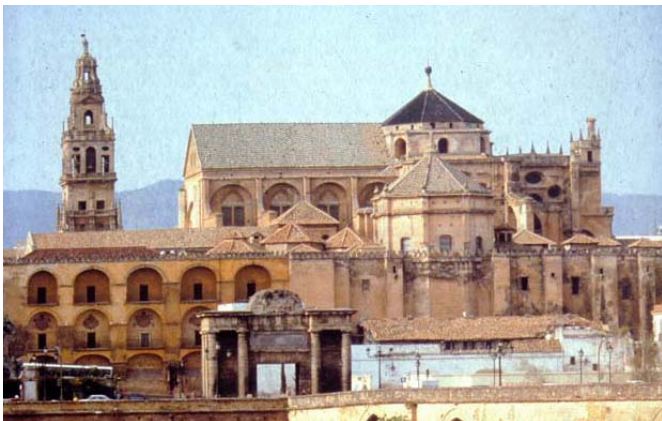
Uuden ajan alkuvuosisatoina Länsi- ja Keski-Euroopassa juutalaiset haluttiin eristää muusta yhteiskunnasta ja heidät suljettiin ghettoihin. Itä-Euroopassa juutalaisten kimppuun hyökättiin toistuvasti. Heidän varallisuutensa väheni ja heistä tuli usein köyhiä maanviljelijöitä. Aiemmin juutalaisvastaisuutta ja -vihamielisyyttä oli levittänyt kristillinen kirkko, mutta 1800- ja 1900-lukujen aikana viha muuttui nationalistisemmaksi ja rasistisemmaksi.

Ranskalainen noin vuodelta 1250 peräisin oleva Raamatun kuva, jossa ristiritarit surmaavat juutalaisia. Juutalaiset miehet tunnistaa huippukärkisistä hatuista. Osissa Eurooppaa juutalaisten oli pidettävä tietynlaista hattua tai keltaista rengasta vaatteissaan, jotta heidät tunnistaisi juutalaiseksi.

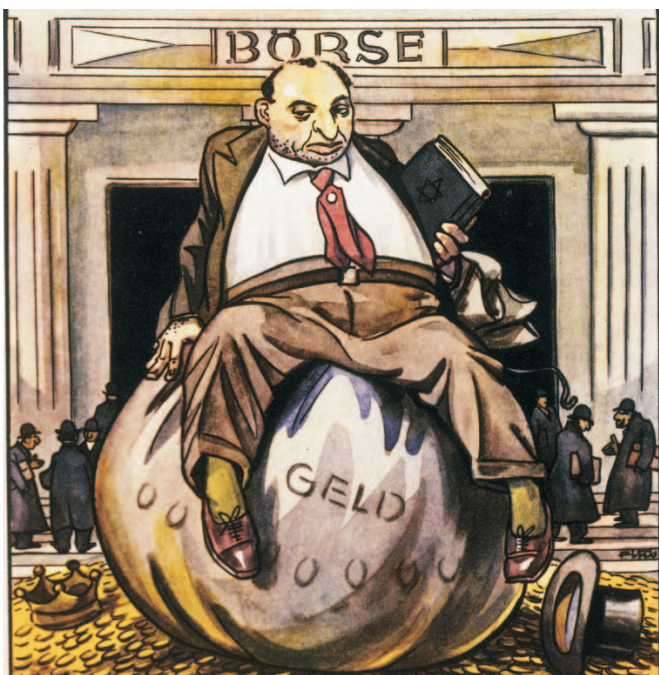
Juutalaiset Suomessa

Juutalaisiin kohdistuvat ennakkoluulot ovat olleet yleisiä myös Suomessa. Ruotsin vallan aikana, 1700-luvun puoliväliin, juutalaisten asettuminen asumaan valtakunnan alueelle oli kielletty lailla. Tuon ajan juutalaisvastaisuus pohjautui kristilliseen perinteeseen ja ajatukseen Jeesuksen murhaajista.

Suomeen syntyi oma juutalainen yhteisönsä vasta Venäjän vallan aikana. 1800-luvun jälkipuoliskolla juutalaisten sallittiin ensi kertaa asettua Suomeen asumaan, joskin rajoitetusti. Suomen suuriruhtinaskunnan tai Venäjän kansalaisiksi juutalaiset eivät kuitenkaan voineet päästä. Heti itsenäistyttyään, vuonna 1918 Suomi antoi juutalaisille kansalaisoikeudet, toiseksi viimeisenä maana Euroopassa.

Muslimit Pohjois-Afrikasta valloittivat Espanjan vuonna 711. Seuraavien vuosisatojen aikana syntyi muslimivallan alla rikas kulttuuri. Vaikka ristiriidoilta ei täysin vältytty, elivät muslimit, kristityt ja juutalaiset pitkän aikaa verrattain sopuisasti rinnakkain. Córdobastä tuli Euroopan modernein kaupunki ja samalla keskus taiteilijoille ja tiedemiehille monista maista.

Harjoituksia

1. Historia opettaa?

Usein sanotaan että historiaa tulee tuntea, ettei se toistaisi itseään. Etsi parin kanssa kolme tilannetta, joissa voi olla hyötyä historian tuntemisesta.

2. Diaspora

Juutalaisten sanotaan elävän diasporassa. Diaspora merkitsee pakkomuuttoa, jossa jokin uskonnollinen tai kansallinen ryhmä joutuu muuttamaan uudelle asuinalueelle. Ryhmä säilyttää oman identiteettinsä, vaikka elääkin eristyksessä alkuperäisestä kulttuuristaan.

a. Tunnetko juutalaisten lisäksi muita ihmisryhmiä, joiden voidaan sanoa elävän diasporassa?

b. Ei ole olemassa mitään luotettavaa tilastoa siitä, kuinka paljon esim. muslimeja, juutalaisia ja hinduja elää Suomessa. Minkä uskot olevan syynä siihen, että Suomen viranomaiset eivät rekisteröi uskonnollisia vakaumuksia? Keskustelkaa asiasta.

3. Córdoba vuosien 711 ja 1100 välisenä aikana

a. Aikakautta kutsutaan "kultaiseksi aikakaudeksi". Kaupunki kehittyi tieteen ja kulttuurin keskuksiksi. Väestö koostui monista eri kansoista, joilla oli omat uskontonsa. Millä tavoin tämä on voinut vaikuttaa kaupungin menestykseen?

b. On olemassa useita syitä siihen, miksi avarakatseisesta yhteiskunnasta tulee suvaitsematon ja ihmisiä vainoava. Alla on muutama ehdotus. Mikä niistä on mielestäsi tärkein syy?

1. Uusi johtaja
2. Ennakkoluulot ja viha
3. Sota tai sodan uhka
4. Taloudellinen lama ja köyhyys
5. Oma ehdotuksesi:

4. Ennakkoluulot

Antisemitistisessä propagandassa juutalaisilla on usein epämiellyttävä tai uhkaava ulkonäkö.

a. Kerro, mitä viereisessä kuvassa näkyy. Mitä juutalaisvastaisia ennakkoluuloja kuvasta löytyy?

b. Selitä aukeaman tekstin avulla, miten nämä juutalaisvastaiset ennakkoluulot ovat voineet syntyä.

c. Saavatko lapset mielestäsi vaikutteita yllä olevan kaltaisista propagandakuvista? Perustele vastauksesi.

Kuva on natsi-Saksan aikaisesta lastenkirjasta vuodelta 1938 ja siinä juutalaiset kuvataan epärehellisiksi, ahneiksi riistäjiksi. Säkissä lukeva sana "Geld" tarkoittaa rahaa.

3 Suomi ja 30-luvun tapahtumat

Asenteet kovenivat 1930-luvulla Suomessakin. Monet vähemmistöt kuten juutalaiset ja romanit joutuivat kohtaamaan syrjintää. Suomeenkin perustettiin kansallissosialistisia järjestöjä.

”Eikä juutalainen suinkaan ole niitä luotetuimpia”

Juutalaisvastaiset asenteet voimistuivat Suomessa jälleen 1920-luvulla kommunistien noustua valtaan Venäjällä. Juutalaisten uskottiin muodostavan isänmaattoman, ei-kristillisen sekä sosialismiin ja kommunismiin taipuvaisen kansanryhmän. Juutalaisia pidettiin yleisesti maailmanlaajuisen kommunistisen liikkeen taustavoimana, eikä heitä siksi voitu hyväksyä puhtaasti suomalaisen kansakunnan jäseniksi.

Juutalaisvastaiset asenteet tulivat yleisimmin esiin vähättelevänä tai pilkallisena kielenkäyttönä, epäluulona ja syrjintänä juutalaisia kohtaan. Esimerkiksi urheiluseurat eivät välttämättä ottaneet juutalaisia jäsenikseen, ja käytiin keskustelua, voivatko juutalaiset urheilijat edustaa Suomea maajoukkueessa. Juutalaiset kokivat myös syrjintää työelämässä ja eteneminen korkeampiin virkoihin oli lähes mahdotonta.

Sodan aikana Suomessakin levitettiin omalle väestölle suunnattua propagandaa, joka välillä sisälsi juutalaisvastaisia aiheita. Neuvostoliitto saatettiin siinä esittää juutalaisten hallitsemana maana, tai puhua vihollisesta ”juutalaisbolševikkeina”.

Juutalaiset pakolaiset

Kielteinen asenne juutalaisia kohtaan vaikutti myös Suomen pakolaispolitiikkaan. Heinäkuussa 1938 noin 200 kotimaansa vainoja paennutta Itävallan juutalaista pääsi Suomeen. Heillä oli onnea, sillä Suomen viranomaiset päättivät pian estää enempien juutalaisten pakolaisten tulon Suomeen.

Suomen kansallissosialistiset järjestöt

Suomessa toimi useita kansallissosialistisia järjestöjä, mutta ne eivät saavuttaneet laajaa kannatusta. Jatkosodan aikana toimineeseen Suomen Valtakunnan Liiton jäsenistöön kuului silti useita yhteiskunnallisesti merkittävässä asemassa olevia suomalaisia. Juutalaisvastaisuus oli osa järjestön virallista ohjelmaa. Yhdellä suurimmista järjestöistä, Arvi Kalstan johtamalla Suomen Kansan Järjestöllä, oli enimmillään 20 000 jäsentä.

Romanien syrjintä

Toisenkin kotimaisen vähemmistön, romanien, uskottiin olevan sekä haluttomia että kyvyttömiä elämään osana suomalaista kansakuntaa. Romanit ovat olleet Suomessa vuosisatojen ajan koditon, maata omistamaton ja syrjitty vähemmistö, joka on liikkunut ympäriinsä toimeentulon ja yösjän perässä. 1900-luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä romanien sosiaaliset ongelmat kuten kodittomuus, kiertolaisuus ja työttömyys nähtiin romaniväestön rodullisiksi ominaisuuksiksi. Romanien kulttuuri haluttiin hävittää. Kulttuuriin pyrittiin vaikuttamaan sijoittamalla romanilapsia lastenkoteihin ja aikuisia työleireille. Vielä 1970-luvun alussa Suomessa joka neljäs romaniaikuinen oli luku- ja kirjoitustaidoton. Romanien asema on hiljalleen parantunut, asumisen ja koulutuksen taso kohonnut. Vanhanaikaiset, negatiiviset asenteet leimaavat kuitenkin edelleen monen suhtautumista romaneihin ja esimerkiksi työn saanti on usein romaneille vaikeampaa kuin valtaväestölle.

Pääministeri Paavo Lipponen tervehtii holokaustista selviytyneitä vainojen muistopäivän tilaisuudessa Helsingin yliopiston juhlasalissa 27. tammikuuta 2003.

Inkerinsuomalaisten vainot

1930-luvulla Neuvostoliiton kansallisia vähemmistöjä alettiin vainota ja suomea puhuvat ja luterilaista uskoa harjoittaneet inkerinsuomalaiset joutuivat vainon kohteeksi. Neuvostovallan aikana inkerinsuomalaisia karkotettiin omalta asuinseudultaan ja hajotettiin ympäri valtakuntaa Itä-Siperiaan asti. Karkotusalueilla kouluikäiset menettivät myös äidinkieltensä, koska opetusta ei ollut tarjolla suomeksi. Inkerinmaalla suomenkielinen opetus päättyi 1937, eikä sitä ole elvytetty vielääkään.

Jatkosodan aikana Suomeen siirrettiin Inkeristä suomensukuista väestöryhmiä pois sotatoimialueilta. Suurin yksittäinen ryhmä oli inkeriläiset. Heitä siirrettiin yhteistyössä saksalaisten kanssa Saksan saartaman Leningradin alueelta Suomeen yli 63 000 henkeä vuosina 1943–1944. Inkeriläisiä palautettiin Neuvostoliittoon noin 55 000 henkeä. Noin 4 000 heistä jäi Suomeen ja saman verran pakeni salaa Ruotsiin. Toisen maailmansodan Neuvostoliiton ja Saksan väestösiirtojen seurauksena Inkerinmaa käytännössä tyhjennettiin inkeriläisistä. Inkerinmaa menetti kahden vuosikymmenen aikana joka toisen asukkaansa.

Yleisesti ottaen Suomessa vaiettiin inkerinsuomalaisten vainoista aina 1980-luvulle asti. Vuosina 1990–2011 inkerinsuomalaisilla oli mahdollisuus hakea oleskelulupaa Suomesta paluumuuttajina. Maahan on saapunut yhteensä lähes 40 000 inkeriläistä perheineen.

Harjoituksia

1. Juoksukilpailu

Katso yllä olevaa kuvaa. Kuka mielestäsi voitti juoksun? Helsingin juutalaisen yhteisön urheiluseura Makkabia edustanut Abraham Tokazier (etummaisena) voitti 100 metrin kilpailun Olympiastadionilla vuonna 1938. Tuomarit kuitenkin pudottivat hänet neljänneksi. Mistä luulet tämän johtuneen?

2. Mikä on todellinen syy?

Selvittääkää eri lähteitä hyödyntäen miksi nykytutkimus ei enää usko että laiskuus, työttömyys tai vaikka rikollisuus voisivat olla jonkun väestöryhmän "rodullisia" ominaisuuksia? Mitkä ovat todellisia syitä siihen että tietyllä väestöryhmällä saattaa olla valtaväestöä alempi koulutustaso?

3. Vainot Neuvostoliitossa

a. Ottakaa nettilähteiden avulla selvää mitä muita vähemmistöryhmiä inkeriläisten lisäksi Neuvostoliitossa vainottiin 1930-luvulla.

b. Mitä Neuvostoliiton johtaja Josif Stalin yritti vainoilla saavuttaa?

Antisemitistinen kirjoitus Helsingin juutalaisen hautausmaan portissa marraskuussa 1938, pian Saksan Kristalliyön juutalaisvainojen jälkeen.

4 Holokausti

Kansallissosialistien päästyä valtaan Saksassa vuonna 1933 juutalaisten vainot kiihtyivät koko Euroopan alueella. Vähitellen vaino johti yritykseen tuhota kaikki Euroopan juutalaiset. Tätä kansanmurhaa kutsutaan holokaustiksi.

Kansallissosialismi

Ensimmäisen maailmansodan (1914–1918) jälkeen Saksa pakotettiin luovuttamaan suuria maa-alueita ja maksamaan suuria sotakorvauksia. Monen saksalaisen mielestä tämä oli epäoikeudenmukaista. Syvä taloudellinen kriisi synnytti epätoivon tunteita. Kansallissosialistit eli natsit ja heidän johtajansa Adolf Hitler väittivät, että juutalaiset olivat syynä kaikkiin Saksaan kohdanneisiin onnettomuuksiin. Hitler lupasi hankkia takaisin menetetyt maa-alueet ja palauttaa Saksan mahtavaksi valtioksi, ilman juutalaisia ja muita ”muukalaisia”.

Vainot

Välittömästi sen jälkeen, kun natsipuolue tuli valtaan vuonna 1933, käynnistyi järjestäytynyt Saksan juutalaisten vainoaminen. Vuonna 1935 otettiin käyttöön niin kutsutut Nürnbergin lait. Lait määrittivät sen, kuka oli juutalainen, alensivat Saksan juutalaiset toisen luokan kansalaisiksi ja kielsivät muun muassa avioliitot juutalaisen ja ei-juutalaisen välillä. Myös muita juutalaisten vapautta ja elinolosuhteita rajoittavia lakeja säädettiin.

Marraskuussa 1938 Saksassa kohdistui juutalaisiin ennennäkemätön väkivallan aalto. Yhden yön aikana tuhottiin yli 1300 synagogaa, monia juutalaisten hautausmaita, lähes 7000 liikettä ja kotia. Yli 30 000 juutalaista vietiin keskitysleireihin. Kristalliyönä tunnettu tapahtuma sai nimensä rikottujen ikkunoiden lasinsirpaleista.

Vaikka juutalaisten olot Saksassa vaikeutuivat, ei pakenemiseen ollut helppoa. Vuonna 1938 Saksan juutalaisten passit leimattiin isolla punaisella J-kirjaimella. Leimauskäytäntö pantiin alulle sen jälkeen, kun Sveitsi ja Ruotsi esittivät toiveen voida tunnistaa ja käännättää pakenevat juutalaiset rajalla. Alun sallimisen jälkeen myös Suomesta käännytettiin juutalaisten pakolaislaivoja takaisin.

Toisen maailmansodan puhkeamisen myötä vuonna 1939 vainot kiihtyivät entisestään. Saksan miehittämissä maissa juutalaiset eristettiin muusta väestöstä ja heitä sorrettiin laajasti. Juutalaisten oli pidettävä keltaista tähteä vaatteissaan.

Joukkomurhat

Vuonna 1941 Saksa hyökkäsi Neuvostoliittoon. Saksan valtaaman alueen juutalaisia vastaan käynnistettiin joukkomurhakampanja, jota natsit nimittivät ”juutalaiskysymyksen lopulliseksi ratkaisuksi”. Erikoisjoukot, joita kutsuttiin nimellä ”Einsatzgruppe”, tappoivat 700 000 juutalaista alle kuudessa kuukaudessa, välillä apunaan vapaaehtoiset paikalliset asukkaat. Juutalaiset ajettiin ulos kaupungeista sekä kylistä ja ammuttiin. Kiovan lähellä Babi Jarin rotkossa surmattiin 33 771 Ukrainan juutalaista kahden päivän aikana syyskuussa 1941.

Tuhoamisleirit

Natsien mielestä tappaminen ei silti tapahtunut tarpeeksi tehokkaasti. Heidän tavoitteensa oli murhata kaikki Euroopan juutalaiset. Vuonna 1942 pidetyssä Wannseen kokouksessa ryhmä korkea-arvoisia kansallissosialistivirkamiehiä kokoontui koordinoimaan ”juutalaiskysymyksen lopullisen ratkaisun”. Seuraavien kuukausien aikana maastakarkoitukset lisääntyivät: juutalaisia Saksasta ja sen miehittämistä maista lähetettiin junilla ghettoihin sekä keskitys- ja tuhoamisleireille Keski- ja Itä-Eurooppaan. Suurin osa murhattiin välittömästi kuolemanleirien kaasukammioissa, toiset ammuttiin tai he kuolivat nälkään, sairauksiin tai orjatyön seurauksena.

Suomalaiset Unesco-koulujen opettajat vierailevat muistopaikka Auschwitz-Birkenauissa.

Auschwitz–Birkenau

Auschwitz–Birkenau oli suurin natsien keskitys- ja tuhoamisleireistä. Se sijaitsi Saksan miehittämässä Puolassa. Vuosien 1940 ja 1945 välillä leirillä murhattiin noin miljoona juutalaista, 75 000 puolalaista, 21 000 romania ja tuhansia muita. Neuvostotilaat vapauttivat Auschwitzin 27. tammi-kuuta 1945.

Suomi kansanmurhan sivustakatsojana?

Vuosina 1941–1944 Suomi oli kansallissosialistisen Saksan liittolaisena sodassa Neuvostoliittoa vastaan. Saksan liittolaismaat osallistuivat kansanmurhaan vaihtelevasti. Esimerkiksi Slovakia toimitti oman juutalaisen vähemmistönsä saksalaisten käsiin surmattaviksi.

Suomi ei säästänyt juutalaista vähemmistöään syrjiviä lakeja tai toimeenpannut juutalaisten vainoja. Suomen juutalaiset palvelivat muiden suomalaisten lailla asevoimissa. Saksa ei painostanut Suomea ryhtymään oman juutalaisvähemmistönsä vainoamiseen, mutta Suomessa oleskelleiden ulkomaalaisten juutalaisten pakolaisten asema oli paljon heikompi.

Suomesta karkotettiin sodan aikana saksalaisten käsiin 12 maassa oleskellutta juutalaista pakolaista. Heistä yhdeksän sai varmuudella surmansa. Suomen viranomaiset antoivat myös Saksan turvallisuuspoliisin toimia esteettä Suomen Lapissa. Sen yhtenä tehtävänä oli surmata kaikki käsiinsä saamansa juutalaiset. Suomalaiset sotilasviranomaiset tiesivät tämän, mutta toimittivat Saksan turvallisuuspoliisin käsiin yli 500 neuvostoliittolaista sotavankia, heidän joukossaan noin viisikymmentä juutalaista.

Esimerkki natsipropagandasta

Toisen maailmansodan aikana Punainen Risti vaati tietoja karkotettujen juutalaisten kohtalosta. Punainen Risti pyysi natseilta lupaa päästä tarkastamaan olot Theresienstadtin keskitysleirillä nykyisen Tshekin alueella. Natsit päättivät suostua pyyntöön, vaikka eivät halunneet leirin todellisten olojen paljastuvan. Natsit rakensivat leiriä uudelleen ja lähettivät 7500 juutalaista muualle.

Yhdeksän kuukautta myöhemmin, kesällä 1944, Punaisen Ristin edustajat kohtasivat keskitysleirin, jossa leipurit leipoivat leipää, tuoreita vihanneksia tarjoltiin ja ihmiset tekivät iloisina työtään. Tämän onnistuneen huijauksen seurauksena Punainen Risti tuotti leiristä raportin, joka sai juutalaisjärjestöt protestoimaan. Vierailun jälkeisinä viikkoina leirille jääneet ihmiset lähetettiin Auschwitziin murhattaviksi.

Harjoituksia

1. Merkintä

Vuonna 1938 Saksan juutalaisten passit leimattiin isolla punaisella J–kirjaimella. Leimauskäytäntö pantiin alulle sen jälkeen, kun Sveitsi ja Ruotsi esittivät toiveen voida tunnistaa ja käännäyttää pakenevat juutalaiset rajalla.

Miksi Ruotsi ja Sveitsi halusivat, että Saksan juutalaisilla olisi merkintä (leimattu punainen J–kirjain) passissaan?

2. Auschwitz–Birkenau

a. Nimeä kolme eri ihmisryhmää, joiden edustajia murhattiin Auschwitzissa.

b. Auschwitzista on tullut symboli natsien rikoksille, ja joidenkin mukaan Auschwitzissa ruumiillistuvat kaikki ne kauheet, joita ihminen ylipäättään voi toista kohtaan tehdä. Miksi Auschwitzista on tullut niin merkittävä symboli? Keskustelkaa asiasta.

Unkarinjuutalaisia naisia ja lapsia Auschwitziin saapumisen jälkeen, ennen kaasukammioihin vientiä.

Keskitys- ja tuhoamisleirit

Keskitysleirit olivat vanki- ja työleirejä, joissa vankeja käytettiin kovaan ja uuvuttavaan orjatyöhön. Tuhoamisleireillä ei ollut muuta tarkoitusta kuin ihmisten murhaaminen etupäässä kaasukammioissa tai kaasuvanuissa. Kaksi leireistä, Auschwitz–Birkenau ja Maidanek, toimivat sekä keskitys- että tuhoamisleireinä.

5 Takaisin elämään

Toinen maailmansota loppui 1945. Sen myötä päättyivät myös natsihallinnon kansanmurhapoliitikka ja eri ihmisryhmien vainoaminen. Miltei 10 miljoonaa ihmistä, joista lähes 6 miljoonaa juutalaista, oli murhattu. Sodan loputtua eloonjääneet kamppailivat saadakseen elämänsä takaisin ja uuden tulevaisuuden.

Anne Frank

Natsien tultua valtaan vuonna 1933 jätti juutalainen Frankin perhe kotinsa Frankfurtissa Saksassa. Isä Oton löydettyä työtä ja asunnon Amsterdamista Hollannista seurasivat vaimo Edith ja tyttäret Margot ja Anne perässä vuoden 1934 alussa. Kun Saksa miehitti Hollannin vuonna 1940, oli perhe suuressa vaarassa. He elivät piilossa heinäkuusta 1942 elokuuhun 1944, kunnes heidät löydettiin ja lähetettiin Auschwitziin. Anne Frank kirjoitti päiväkirjaansa ajasta, jolloin hän eli piilossa. Hän kuoli 15 vuoden ikäisenä vuonna 1945 Bergen-Belsenin keskitysleirillä juuri ennen leirin vapauttamista.

Näin Anne Frank kirjoitti päiväkirjaansa 9. lokakuuta 1942: "Monet juutalaiset tuttavamme haetaan ryhmissä. Gestapo kohtelee heitä kaikkea muuta kuin hienovaraisesti, heidät kuljetetaan karjavaunuissa Westerborkiin, suureen juutalaisleiriin Drenthessä. Miep kertoi eräästä, joka on paennut Westerborkista. Westerbork on varmaankin kamala paikka. [...] Jos jo Hollannissa ovat asiat niin huonosti, kuinka he selviävät kaukaisilla barbaarisilla seuduilla, jonne heidät lähetetään eteenpäin? Pidämme itsestään selvänä sitä, että useimmat murhataan. Englannin radio puhuu kaasutuksista..."

Nenan tarina

Anne Frankin kanssa samalla Bergen-Belsenin keskitysleirillä ollut, lähes samanikäinen Nena Kafka selvisi vainoista ja muutti asumaan Suomeen. Nena syntyi nelilapsiseen perheeseen Puolassa vuonna 1927. Kotikylässä asui satakunta juutalaista. Nena ja sisaruksensa Hanna, Shmuel ja Benjamin menivät aamuisin puolalaiseen kouluun ja iltapäivällä juutalaiseen, jossa vanhempi herra opetti heitä. "Mies oli niin kiltti, että kiusasimme häntä kaikin tavoin", Nena Kafka muistaa ja puistelee päätään. Vähän ennen sotaa kylän juutalaisten elämä muuttui. Liikkui huhuja Saksan juutalaisvainoista. Puolalaispojat kivittivät myös Nenan perheen ikkunoita ja aikuiset huusivat Nenan isän tekstiilikaupan edustalla "Älä osta juutalaiselta!". Silti Nena kertoo, että hänellä oli paljon hyviä puolalaisystäviä ja onnellinen lapsuus. Puolalaisessa koulussakaan Nena ei huomannut koskaan juutalaisvastaisuutta.

Anne Frank on yksi holokaustin kuuluisimmista uhreista. Hänen päiväkirjaansa on myyty yli 30 miljoonaa kappaletta.

Vangiksi

Syyskuussa 1939 12-vuotias Nena lähti kotikylästään karkuun saksalaisia. Perhe ei kuitenkaan päässyt pakoon sodan alkaessa. "Natsit veivät molemmat veljeni 1940. Kukaan ei kuullut veljistäni sen jälkeen." Kesällä 1941 siepattiin loput Nenan perheestä. Nena joutui pakkotyöhön Neusalz an der Oderin lanka-tehtaalle. Työtä vangit tekivät kellon ympäri. Kerran päivässä tarjottiin laihaa lientä.

Vuonna 1944 Nena lähetettiin Flossenbürgin keskitysleirille. Joukko käveli satojen kilometrien matkan rikkiäisissä kengissä tai avojaloin. Vettä ja leipää annettiin vain minimiannos. Koko ajan joku nääntyi kuoliaaksi. Flossenbürgin portti aukeni pahaenteisenä. "Minunkin otsaani kirjoitettiin musteella tunnusnumero. Jouduimme riisumaan vaatteemme minkä jälkeen meidät määrättiin alastomina seuraavaan huoneeseen. Sen katossa oli suihkun tapaisia reikiä. Joku tiesi, että suihkuista tulisi joko kaasua tai vettä." Jokin meni onneksi vikaan Flossenbürgin kaasukammiossa tammikuussa 1945. Nena ihmetteli muiden mukana, kun katosta ei tullutkaan mitään. Kenties kaasukammioissa käytettyä Zyklon B tuholaismyrkyä ei ollutkaan enää riittävästi Flossenbürgissa. Vangit komennettiin pois kammioista. "Meitä kohdeltiin kuin eläimiä, vailla vähintäkään inhimillistä arvoa. Emme jaksaneet puhua toistemme kanssa. Silti toisinaan tuli ikävä perhettä. Kukaan ei jaksanut enää edes itkeä." Nena sai ylleen uudet lumput. Vartijat käskivät vangit junanvaunuihin. Määränpäänä oli Bergen-Belsenin keskitysleiri. "Pahinta oli perinpohjainen nöyryytys, ei sittenkään pakkotyö tai nälkä. Me emme enää edes näyttäneet ihmisiltä."

Vapautuminen

Lopulta, 15. huhtikuuta tulivat brittisotilaat, vapauttajat. Saksalaiset vetäytyivät kaotettuihin olosuhteissa. Britit kauhistuivat kohtaamiensa vankien huonosta kunnosta ja hirveistä olosuhteista. He jakoivat vangeille purkkimaitoa ja säilykelihaa, mutta monelle äkillinen energia-annos oli tappava. "Minä en pystynyt enää edes syömään. Ruokahalu oli kadonnut. Se pelasti minut." 35-kiloinen Nena pääsi sairaalahoitoon. 17-vuotiaan elämä alkoi hiljalleen elpyä.

Uusi kotimaa

Lähes koko Nenan suku oli murhattu. Elossa oli Suomessa asuva Nenan eno Bernhard Blaugrund neljän lapsensa kanssa. Nena kirjoitti enolleen kirjeen puutteellisin osoitetiedoin, mutta kirje löysi perille. Elokuussa 1945 Nena saapui uuteen kotimaahansa Suomeen. Viisi vuotta myöhemmin hän meni naimisiin sotaveteraani Faivel Kafkan kanssa ja perheeseen syntyi kaksi tytärtä. Elämästä tuli onnellinen. Siihen on mahtunut paljon myös naurua. "Suomi on ollut minulle hyvä isänmaa. Enempää en osannut toivoa."

Nena Kafkan tavoin monet juutalaiset valitsivat olla palaamatta entisiin kotimaihinsa, joissa he olivat kokeneet natsien vainoa sekä usein myös paikallista antisemitismia ja sortoa. Tietyissä tapauksissa palaamassa olleet juutalaiset kohtasivat jälleen vihaa ja väkivaltaa, ja heidän oli paettava. Monet selviytyneet muuttivat Yhdysvaltoihin, Etelä-Amerikkaan, Palestiinaan ja muualle.

Nenan tarina on lyhennetty Hannu Toivosen Seuraan 25-26/2010 kirjoittamasta artikkelista.

Lue koko tarina: www.seura.fi.

Harjoituksia

1. Anne Frank

a. Lue sitaatti Anne Frankin päiväkirjasta sivulta 10. Mitä saamme tietää holokaustista hänen päiväkirjamerkinnöistään?

b. Mitä vaikeuksia olisi voinut koitua ihmisille, jotka koettivat pelastaa Frankin perheen? Mieti neljä haastetta, joita auttajat olisivat voineet kohdata.

2. Nenan tarina

a. Minkä Nena Kafka sanoo olleen pahinta kokemuksessaan?

b. Mikä asia sinulla jäi vahvimmin mieleen Nenan tarinasta?

3. Pakolaisuus

a. Ottakaa nettilähteitä hyödyntäen selvää mistä maista tuli edellisvuonna eniten oleskelulupahakemuksia Suomeen? Kuinka moni turvapaikkaa hakenut on saanut jäädä Suomeen?

b. Mitkä eri syyt nykyään ajavat ihmisiä pakolaisiksi?

Nena Kafka tammikuussa 2012 Anne Frank näyttelyn avajaisissa Helsingissä.

6 Muiden perässä vai omaa tietä?

Miten tavalliset saksalaiset saatiin mukaan holokaustin julmuuksiin? Historia on osoittanut, että vahvassa ryhmäpaineessa ihmiset saattavat päätyä tekemään käsittämättömiä tekoja. Aina löytyy kuitenkin myös rohkeita ihmisiä, jotka ajattelevat itsenäisesti ja auttavat sorrettuja.

Kuuliaisuus voi olla tappavaa

Kuinka on mahdollista, että "tavalliset ihmiset" osallistuivat kansanmurhan toteuttamiseen? Historioitsija Annette Wieviorka kirjoitti kirjan, jossa hän vastaa 13-vuotiaan tyttärensä kysymyksiin holokaustista.

"Äiti, en vain voi uskoa sitä. Kuinka ihmiset kykenivät tekemään sellaista lapsille?" Tämä kysymys on esitetty niin monta kertaa. Minulla ei edelleenkään ole vastausta. Joissain tapauksissa komentajat jopa antoivat sotilaille mahdollisuuden siirtyä toiseen yksikköön, jos he eivät halunneet osallistua joukkomurhiin. Vain hyvin harva sotilas tarttui tähän mahdollisuuteen. Joidenkin historioitsijoiden mukaan tällainen käyttäytyminen on mahdollista vain sodan kontekstissa, jossa väkivalta on aina läsnä ja kuolema arkipäiväistyy. Toiset selittävät joukkomurhiin osallistumista sillä, että ihmiset eivät halua hylätä ryhmäänsä ja tulla kohdelluiksi esimerkiksi pelkureina. Kaikkiin selityksiin liittyy vahvasti ihmisten alistuminen auktoriteeteille."

"Tein vain työtäni"

SS-johtaja Adolf Eichmann oli toisen maailmansodan aikana vastuussa juutalaisten kuljetuksesta miehitetyistä maista keskitys- ja tuhoamisleireille. Hän pakeni sodan jälkeen Argentiinaan. Vuonna 1960 Israelin tiedustelupalvelu löysi Eichmannin ja hänet vietiin Israeliin. Hänet asetettiin oikeuden eteen Israelissa vuonna 1961 syytettynä muun muassa rikoksista ihmisyyttä ja juutalaista kansaa kohtaan. Eichmann väitti oikeudenkäynnissä, että hän oli vain seurannut käskyjä ja oli siksi syytön. Hänet tuomittiin kuolemaan. Oikeudenkäynti auttoi lisäämään tietoa natsien rikosten laajuudesta. Eichmannin kuulusteluja ja henkiin jääneiden juutalaisten todistajanlausuntoja kuvailtiin lehdissä ja televisiossa monessa maassa, mikä oli uusi asia niihin aikoihin.

Ääriyhmät ja vihamielisyys

Historia osoitti, että natsien vihan lietsonta johti miljoonien kuolemaan. Silti vihaa ja suvaitsemattomuutta levittävät ääriaatteet kuten uusnatsismi, saavat kannatusta Suomessakin. Esimerkiksi seksuaali-vähemmistöjen Pride-kulkueisiin on hyökätty Suomessa vuonna 2010 ja 2012. Joissain maissa, kuten Saksassa ja Itävallassa on lailla kielletty kansallissocialismin ja Hitlerin ihannoiti tai holokaustin julkinen kieltäminen. Toisissa maissa, kuten Suomessa, sananvapautta ei ole rajoitettu tällaisilla laeilla. Suomessakin on kuitenkin laitonta esimerkiksi kiihottaa kansanryhmää vastaan. Viime vuosina joitain suomalaisia poliitikkoja on tuomittu sakkorangaistuksiin tämän lainkohdan rikkomisesta nettikeskusteluissa.

Äärioikeiston toiminnasta kirjan kirjoittanut Dan Koivulaakso on todennut: "Uusnatsiryhmät rakentavat monin osin samanlaista maailmankuvaa ja viholliskuvaa kuin eräät kansanedustajat niin sanotulla maahanmuuttokritiikillä. Osasyyllinen politiikan ilmapiiri-muutokseen on Suomen hampaaton media, joka ei vaadi poliitikkoja perustelemaan mielipiteitään." Monet maahanmuuttajavihamieliset puolueet ovat ottaneet "islam-kysymyksen" tärkeimmäksi asiakseen. Islamin leviäminen esitetään suurena vaarana, joka uhkaa "perinteisiä" arvoja. Islamin leviämisen synnyttämät uhkakuvat olivat taustalla myös Norjan kesän 2011 joukkomurhassa.

Uusnatseja marssimassa Tanskassa.

”Ei koskaan enää” – miksi kuitenkin edelleen?

Siitä huolimatta, että toisen maailmansodan jälkeen tehtiin päätöksiä ja toimenpiteitä etnisten ja uskonnollisten ryhmien kansanmurhien torjumiseksi, tapahtuu näitä rikoksia edelleen monin paikoin maailmaa. Tämänkaltaisia mittavia rikoksia on tapahtunut muun muassa Kambodžassa, Ruandassa, entisessä Jugoslaviassa ja Sudanissa. Usean konfliktin yhteydessä erityisesti naiset ovat joutuneet vakavien rikosten, kuten raiskausten, uhreiksi.

Ennen Ruandan kansanmurhaa 1994 kaikkien ruundalaisten passiin merkittiin ”etninen alkuperä”.

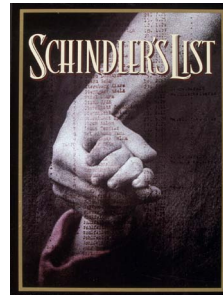

Anne Frankin patsas Hollannissa on töhritty hakaristillä.

Adolf Eichmann oikeuden edessä Jerusalemissa vuonna 1961.

Harjoituksia

1. Schindlerin lista

Steven Spielbergin elokuva ”Schindlerin lista” kertoo tarinan saksalaisesta liikemiehestä Oskar Schindleristä. Schindler esti hänelle työskennelleen 1200 juutalaisen orjatyöläisen joutumisen murhatuiksi tuhoamisleireillä. Elokuvan amerikkalainen ohjaaja Steven Spielberg on itse juutalainen ja kertoo nuoruudestaan haastattelussa. ”Eräät lapset nimittivät minua ja perhettäni ’törkyisiksi juutalaisiksi’. Nyt ymmärrän, miksi ihmiset voivat kääntyä toista vastaan. He eivät yksinkertaisesti tunne häntä eivätkä tiedä, mitä hänen päässään liikkuu.”

- Mistä syistä luulet Oskar Schindlerin päätyneen pelastamaan juutalaisia? Millaisia ominaisuuksia yhdistäisit ihmiseen joka pelastaa muita vaikeissakin olosuhteissa?
- Oletko samaa mieltä Spielbergin lausunnon kanssa? Perustele kannanottosi.

2. Ryhmäpaine

Keksi parin kanssa esimerkki tilanteesta, jossa olet joutunut ryhmäpaineen alaiseksi? Mitä tilanteissa tapahtui? Olitteko tyytyväisiä toimintaanne? Kirjoittakaa tilanteenne lapulle. Opettaja kerää laput ja jakaa ne pulpeteille ympäri luokkaa. Lue muiden tilanteita ja asetu seisomaan jonkun toisen lapun taakse, jos olet kokenut itsekin saman tilanteen.

3. Nuoret ja ääriyhmät

Minkä luulet olevan syynä siihen että nuoret ihmiset liittyvät uusnatseihin tai muihin ääriryhmiin?

- He tuntevat ylemmyyttä muihin nähden
- He eivät tunne tarpeeksi hyvin toisen maailmansodan tai muiden kansanmurhien tapahtumia
- He ajattelevat rakentavansa parempaa maailmaa
- He haluavat olla mieluummin ryhmässä kuin yksin
- Heillä on ollut vaikeuksia omassa elämässään
- He eivät ota ääriyhmän ajatuksia kovin tosissaan
- Jotain muuta, mitä?

4. Eichmann

Adolf Eichmann väitti oikeudenkäynnissä, että hän oli vain seurannut käskyjä ja oli siksi syytön. Mitä mieltä olet Eichmannin puolustuksesta? Jos ihminen toimii muiden käskystä tai painostuksesta, tekeekö se hänestä syyttömän? Perustele vastauksesi parillesi.

7 Lähi-idän konfliktin taustoista

Jo 1800-luvun lopulla suuria juutalaisryhmiä muutti Palestiinaan. Monet holokaustista selviytyneet hakeutuivat sinne. Vuonna 1948 perustettiin Israelin valtio. Monet juutalaiset toivoivat, että oma valtio loisi turvaa ja suojelisi heitä antisemitismiltä.

Sionismi

Sionistinen liike sai alkunsa 1800-luvun lopulla. Sen päämääränä oli perustaa juutalainen valtio silloiseen Palestiinaan. Sionismi oli reaktio antisemitismiin ja Euroopan juutalaisten vainoihin. Sionismi oli kuitenkin myös nationalismin ilmentymä. Joka puolelle syntyi kansallisvaltioita, joista moniin juutalaisten ei nähty kuuluvan – heitä syrjittiin ja vainottiin. Sionistien mielestä juutalaiset olivat yksi kansa, ja heidän kuului muiden kansojen tapaan saada oma valtionsa.

Sionismi on myös ilmentymä kaipuulle Siioniin palaamisesta. Tämä ajatus on ollut tärkeä osa juutalaista uskontoa ja kulttuuria diasporassa. Siion on vuori Jerusalemissa, mutta se on myös Raamatun nimi Jerusalemlle ja Israelille.

Kaksi kansanryhmää – yksi alue

Oltuaan vuosisatojen ajan alue osmanien valtakunnassa, hallitsi Iso-Britannia Palestiinaa ensimmäisen maailmansodan jälkeen. Suurin osa alueen väestöstä oli muslimeja ja kristittyjä arabeja, mutta alueella oli myös muita ryhmiä, mm. juutalainen vähemmistö.

Etupäässä Euroopan lisääntyvän antisemitismin vuoksi juutalainen maahanmuutto Palestiinaan kasvoi 1900-luvun alussa ja juutalaiset ostivat maata osmaaneilta. Ostettuja alueita asuttivat jo arabit. Britit herättivät sekä arabeissa että juutalaisissa toiveita siitä, että he jonain päivänä voisivat perustaa omat valtionsa Palestiinaan. Molempien ryhmien toiveet oman valtion perustamisesta samalle alueelle olivat perustana konfliktille, joka jatkuu tänäkin päivänä.

1948 – Israelin valtio

Vuonna 1947 Iso-Britannia luovutti määräaikaisen mandaattinsa Palestiinan alueen hallitsemisesta. Saman vuoden marraskuussa YK hyväksyi suunnitelman Palestiinan jakamisesta juutalaiseksi ja arabialaiseksi valtioksi. Arabialaiset valtiot äänestivät ehdotusta vastaan. YK:n päätökseen viitaten Israel julistautui itsenäiseksi valtioksi toukokuussa 1948. Jo samana vuonna taisteltiin ensimmäinen arabialaisten ja israelilaisten välinen sota.

Palestiinalaiset pakolaiset

Sodan yhteydessä 700 000 palestiinalaista arabia pakeni tai heidät karkotettiin. Suurin osa heistä joutui pakolaisleireihin ympäröivissä maissa. Palestiinalaiset nimittävät tätä massapakoa nimellä al-Nakba, joka tarkoittaa arabiaksi katastrofia. Monet palestiinalaiset elävät edelleen pakolaisleireillä mm. Libanonissa, Länsirannalla ja Gazassa. Nykyisin pakolaisiksi rekisteröityneitä on noin viisi miljoonaa. Vuoden 1948 jälkeen Israeliin jääneistä palestiinalaisista tehtiin Israelin kansalaisia. He muodostavat melkein 20 prosenttia väestöstä ja heillä on periaatteessa täydet kansalaisoikeudet, mutta todellisuudessa he altistuvat syrjinnälle ja ihmisoikeusloukkauksille monilla alueilla.

Juutalaiset jättävät arabimaat

Arabivaltioiden ja Israelin välinen konflikti johti myös siihen, että arabimaiden juutalaisia vastaan hyökättiin. Suurin osa, noin 800 000 juutalaista, muutti maasta, pakeni tai heidät karkotettiin. Vuoden 1989 jälkeen suuri joukko entisen Neuvostoliiton juutalaisia on muuttanut Israeliin. Tänä päivänä Israelissa asuu juutalaisia yli sadasta eri maasta, myös Suomesta.

Näyttelijä Sharon Stone palestiinalaisten ja israelilaisten lasten yhteisessä työpajassa. Taustalla julisteessa on sana "Coexist" eli sovussa eläminen.

Jatkunut konflikti

Vuoden 1948 jälkeen on ollut useita arabialais-israelilaisia sotia. Vuoden 1967 sodan jälkeen Israel miehitti Siinain niemimaan, Golanin kukkulat, Länsirannan ja Gazan. Israel lähti Siinain niemimaalta vuonna 1982 solmittuaan rauhansopimuksen Egyptin kanssa. Vuonna 2005 Israel vetäytyi Gazasta. Israel on kuitenkin rakentanut kansainvälisen oikeuden laittomiksi toteamia juutalaisia siirtokuntia Länsirannalle. Suurin osa maailman valtioista sekä monet israelilaiset ja palestiinalaiset ovat sitä mieltä, että Länsirannan ja Gazan tulisi rauhansopimuksen jälkeen muodostaa perusta palestiinalaiselle valtiolle. Ratkaisu arabien ja Israelin konfliktiin on hankaloitunut monesta syystä. Näihin kuuluvat Israelin miehitykset, laittomat siirtokunnat ja palestiinalaisten pakolaiskysymys. Syihin kuuluu myös tiettyjen muslimi- ja arabiryhmien kieltäytyminen tunnustaa Israelin olemassaolo-oikeus. Muita syitä ovat kamppailu alueen niukoista luonnonvaroista kuten vedestä, tulitus ja terrori-iskut Israelia vastaan sekä Israelin hyökkäykset Libanoniin ja palestiinalaisalueille.

Ystävät Odelia (vas.) ja Amal kotikaupungissaan Jerusalemissa. Odelia on juutalainen ja israelilainen, Amal muslimi ja palestiinalainen. Heidän epätodennäköisestä ystäväydestään konfliktin keskellä on kirjoitettu kirja *We just want to live here* (Sylke Tempel).

Harjoituksia

1. Sionismi

- Israelin valtio perustettiin kolme vuotta toisen maailmansodan loputtua. Selitä miksi juutalainen valtio oli siihen aikaan tärkeä monelle juutalaiselle.
- Onko mielestäsi nykypäivänä tärkeää, että ihmisellä on "oma" maa? Perustele vastauksesi.
- Nimeä palestiinalaisten lisäksi muita kansanryhmiä, joilla ei tänä päivänä ole "omaa" maata.

2. Sodan seuraukset

- Mitä seurauksia Israelin ja arabivaltioiden välisellä sodalla on ollut arabimaailman palestiinalaisille ja juutalaisille? Anna esimerkkejä.
- Kun Lähi-idän konfliktit ovat pahentuneet, ovat hyökkäykset juutalaisia vastaan Euroopassa usein lisääntyneet. Mistä tämä voi johtua? Mieti ja perustele.

3. Odelia ja Amal

Onko sinulla ystäviä, joilla on eri äidinkieli, uskonnollinen vakaumus tai maailmankatsomus kuin sinulla? Onko tämä aiheuttanut koskaan yhteen-törmäyksiä ystävydessänne? Oletko toisaalta oppinut jotain uutta tai saanut uusia näkökulmia ystäväsi kautta? Jakakaa kokemuksianne pienryhmässä.

4. Tekoja yhdenvertaisuuden puolesta!

Valitse jokin seuraavista nettisivuista:

www.rauhankasvatus.fi
www.amnesty.fi
www.yhdenvertaisuus.fi
www.ihmisoikeudet.net

Etsi valitsemaltasi sivustolta joku kiinnostava uutinen/fakta/slogan/toimintamuoto liittyen yhdenvertaisuustyöhön. Esitelkää löytönnne neljän hengen ryhmissä.

Palestiina

Palestiina oli nimi, jonka roomalaiset antoivat Lähi-idän alueelle, joka tänä päivänä muodostuu Israelista ja palestiinalaisista Gazan ja Länsirannan alueista. Palestiina oli osa osmanien valtakuntaa aina 1500-luvulta ensimmäiseen maailmansotaan asti. Vuosien 1918 ja 1947 välillä aluetta hallitsi Iso-Britannia. Alueella on suuri merkitys juutalaisuudelle, kristinuskolle ja islamille.

8 Rakentavaa kritiikkiä vai rasismia?

Israelin politiikkaa vastaan kohdistetaan kritiikkiä keskustelussa Lähi-idän konfliktista. Tämä kritiikki ei useimmiten liity antisemitismiin. Valtioiden toimia tulee voida arvostella, mutta kokonaisten kansanryhmien tai uskontojen negatiivinen leimaaminen on rasismia.

Raja kritiikin ja syrjivien lausuntojen välillä?

Joskus voi olla vaikeaa vetää rajaa asiallisen kritiikin ja syrjivien lausuntojen välille. Israelin politiikkaa vastaan kohdistetaan kovasanaistakin kritiikkiä keskustelussa Lähi-idän konfliktista. Kritiikki ei itsessään ole antisemitististä. Asiallinen kritiikki saattaa muuttua antisemitistiseksi, jos se kohdistetaan juutalaisiin ihmisryhmänä ja esim. saatetaan Israelin ulkopuoliset juutalaiset – kuten Suomessa asuvat – vastuuseen Israelin politiikasta. Ympäri maailmaa asuvat juutalaiset eivät ole yhtenäinen ryhmä. He ovat asuinmaansa kansalaisia. Heillä on eri käsitykset Lähi-idän konfliktista eivätkä he ole vastuussa siitä, mitä Israelin hallitus tekee.

Kun konflikti Lähi-idässä on pahentunut, on Euroopan antisemitismi usein voimistunut. Juutalaisia vastaan on hyökätty monessa maassa ja juutalaisia uskonnollisia rakennuksia (synagogia), kouluja ja hautapaikkoja on vandalisoitu. Kritiikki ja juutalaisvastaiset ennakkoluulot sekoittuvat myös usein lehdissä ja internetissä.

Kysymystä siitä, milloin Israelin vastaisesta kritiikistä tulee antisemitististä, voidaan verrata siihen, milloin muslimivaltioiden tai -ryhmien vastainen kritiikki muuttuu syrjivän muslimivastaiseksi. Kritiikki esim. Iranin tai Saudi-Arabian politiikkaa tai ääri-islamilaisten ryhmiä vastaan ei itsessään ole muslimivastaista. Kritiikki muuttuu kuitenkin muslimivastaisuudeksi, jos se kohdistetaan muslimeihin ihmisryhmänä ja sysätään vastuu Iranin tai Saudi-Arabian politiikasta tai ääri-islamistien terrorismista kaikille maailman muslimille. Selvää muslimivastaisuutta on, jos kritiikkiä islamilaista terrorismia tai muslimimaiden naisten sortoa vastaan käytetään muslimien esittämiseen pahoina, vaarallisina ja primitiivisinä.

Mielenosoitus Israelia vastaan Berliinissä vuonna 2002. Kyltissä Hitler ja Israelin silloinen pääministeri Ariel Sharon.

Vertaukset natsismiin

Israelin valtion harjoittamaa palestiinalaisten syrjintää verrataan välillä natsi-Saksan juutalaisvainoihin. Israelin ihmisoikeusloukkauksista huolimatta tämänlainen rinnastus on kärjistetty ja virheellinen ja se estää järkevän keskustelun Lähi-idän konfliktista. Israelilais-palestiinalaisessa konfliktissa on etupäässä kyse oikeuksista, maa-alueista ja turvallisuudesta.

Vihamielisiä myyttejä ja salaliittoteorioita

Vähemmistöryhmiä, kuten romaneja ja juutalaisia on vuosisatojen kuluessa toistuvasti syytetty kriiseistä, katastrofeista ja vaikeaselitteisistä tapahtumista. Juutalaisia syytettiin ruton aiheuttamisesta 1300-luvulla ja pörssiromahduksesta New Yorkissa vuonna 1929.

Valheet juutalaisesta salaliitosta, joka ohjaa Yhdysvaltoja ja länttä ja joka haluaa maailmanherruuden, leviävät edelleen monin paikoin Lähi-idässä. Myytti kansainvälisestä juutalaisesta salaliitosta levisi Euroopassa 1900-luvun alussa ennen kaikkea "Siionin viisaiden pöytäkirjat"-teoksen avulla. Tämän teoksen, jonka kirjailijat ovat juutalaisvastaisia venäläisiä, väitetään paljastavan salaisen suunnitelman juutalaisten maailmanvalloittamisesta. Teosta myydään yhä monessa arabi- ja muslimimaassa, vaikka se on jo aikaisessa vaiheessa todettu väärännökseksi. Antisemiitit, natsit ja ääri-islamilaiset levittävät teosta myös Euroopassa.

Kritiikki kuuluu demokratiaan

Avoimeen demokraattiseen yhteiskuntaan kuuluvat sekä uskontoa tukevat että kritisovat mielipiteet. Kaikki kritiikki juutalaisuutta tai islaminuskontoa kohtaan ei siis ilmennä ennakkoluuloja tai rasismia. Se mitä, miten ja miksi sanotaan, ratkaisee, onko kyseessä syrjivä tai rasistinen mielipide vai asiallinen kritiikki. Mikään uskonnollinen tai etninen ryhmä ei ole yksi yhtenäinen kokonaisuus, joka voitaisiin leimata tietynlaiseksi.

Viharikokset

Viharikoksella tarkoitetaan rikosta, jonka tekemisen taustalla on rasistinen tai muulla tavalla uhria syrjivä motiivi. Viharikoksen tunnistaa siitä, että siinä hyökätään ihmisoikeuksia vastaan ja taistellaan kaikkien samanarvoisuutta vastaan. Tyypillinen esimerkki viharikoksesta on esimerkiksi vihapuhe, joka ylittää sananvapauden sallimat rajat. Lainsäädännössä sananvapautta on rajoitettu niin, että ihmisarvoa tai kunniaa loukkaavien tai kansanryhmää vastaan kiihottavien ilmaisujen käyttäminen ei kuulu sananvapauden piiriin.

Viharikos voi ilmetä myös monenlaisina tekoina, loukkaavasta graffitista jopa murhaan. Tällöin rikoksen motiivi ratkaisee, onko kyseessä viharikos vai ei. Jos rikoksessa on oikeudessa näytettävissä toteen rasistinen motiivi, siitä määrätään tavanomaista ankarampi rangaistus. Rangaistusta mitattaessa otetaan koventamisperusteena huomioon rasistinen tai vuoden 2011 lakimuutoksen jälkeen myös esimerkiksi uhrin uskontoon tai vakaumukseen, seksuaaliseen suuntautumiseen tai vammaisuuteen perustuva vaikutin rikoksen tekemisen taustalla.

Vuonna 2011 Suomessa kirjattiin 918 rikosepäilyä viharikoksista. Vanhat tilastot ovat kuitenkin puutteellisia, koska ennen vuoden 2011 lakimuutosta poliiseilla ei ollut velvollisuutta kirjata muita kuin etniseen alkuperään pohjautuneet viharikokset.

Harjoituksia

1. Pilapiirros

Alla näet Sami Ahon pilapiirroksen, joka julkaistiin vuonna 2011. Sarjakuva sai aikaan paljon keskustelua puolesta ja vastaan.

- Keskustele parin kanssa siitä mitä sarjakuvassa mielestänne tapahtuu.
- Onko tämä esimerkki antisemitismistä vai asiallista kritiikkiä Israelin politiikkaa vastaan? Perustele näkökantasi.

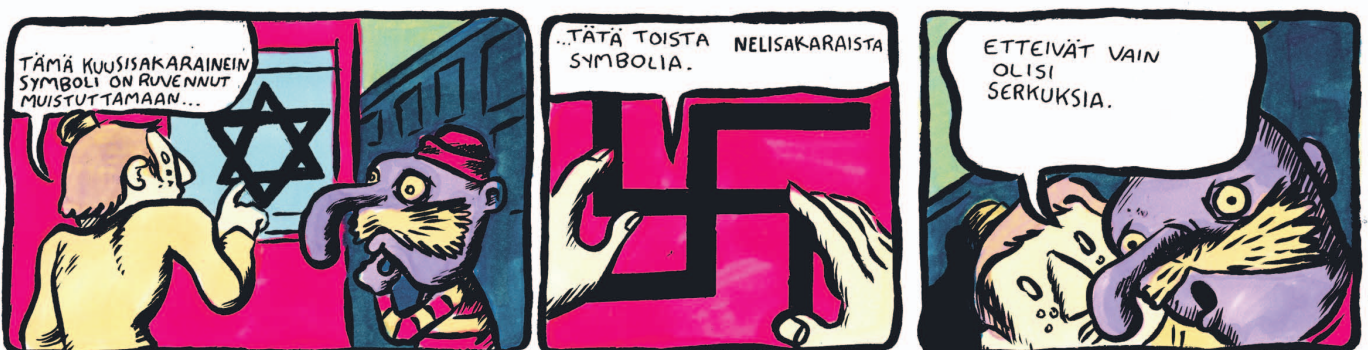
2. Viharikokset

Lue oheinen teksti viharikoksista.

- Mikä erottaa viharikoksen muista rikoksista?
- Rasistisia tekoja tapahtuu enemmän kuin viharikoksia tilastoidaan. Mistä syistä uskot eron johtuvan?
- Oletko itse nähnyt tai kokenut jotain, minkä voisi luokitella viharikokseksi (esim. graffiteja, joissa on rasistinen, uhkaava tai loukkaava sisältö)? Kerro asiasta.
- Jopa koulussasi voi ilmetä viharikoksia. Mitä voit tehdä oppilaiden loukkaamisen ja kaltoin kohtelun estämiseksi?

”Siionin viisaiden pöytäkirjojen” vuoden 1943 suomenkielinen versio.

9 YK ja taistelu yhdenvertaisuuden puolesta

Joitakin natsirikollisia asetettiin oikeuden eteen ja tuomittiin toisen maailmansodan jälkeen. Useimmat kuitenkin välttyivät rangaistukselta. Vuonna 1945 perustetussa, Yhdistyneissä kansakunnissa (YK) päätettiin työskennellä tulevien kansanmurhien torjumiseksi sekä rangaista kyseisiin rikoksiin osallistuneita. YK myös hyväksyi ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen, jossa jokaiselle ihmiselle turvataan samat oikeudet.

Ihmisoikeudet

Yhdistyneet kansakunnat (YK) perustettiin vuonna 1945 rauhan ja turvallisuuden säilyttämiseksi toisen maailmansodan kauheuksien jälkeen. Suurin osa maailman maista liittyi järjestön jäseneksi. YK hyväksyi vuonna 1948 sopimuksen kansanmurhien ehkäisemiseksi ja niihin syyllistyneiden rankaisemiseksi. Samana vuonna YK:n jäsenmaat hyväksyivät myös toisen tärkeän asiakirjan: ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen, jossa on useita perustavaa laatuisia yleismaailmallisia oikeuksia, jotka koskettavat kaikkia maailman ihmisiä.

YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallisessa julistuksessa sanotaan muun muassa:

- Kaikki ihmiset syntyvät vapaina ja arvoltaan ja oikeuksiltaan tasavertaisina.
- Kullakin yksilöllä on oikeus elämään, vapauteen ja henkilökohtaiseen turvallisuuteen.
- Ketään ei saa kiduttaa ja kohdella tai rangaista julmasti, epäinhimillisesti tai alentavasti.
- Kaikki ovat tasavertaisia lain edessä ja oikeutettuja erotuksetta yhtäläiseen lain suojaan.
- Jokaisella ihmisellä on ajatuksen, omantunnon ja uskonnon vapaus.
- Jokaisella on oikeus mielipiteen- ja sananvapauteen

Eleanor Rooseveltillä oli tärkeä rooli ihmisoikeuksien julistuksen laatimisessa. Vuonna 1946 hänestä tuli USA:n edustaja vastikään perustetussa YK:ssa.

Joukkomurhaajat oikeuden edessä

Kansainvälisessä sotarikostuomioistuimessa, joka järjestettiin Saksan Nürnbergissä, asetettiin 22 natsijohtajaa oikeuden eteen vuosina 1945–46. Kahdelletoista näistä langettiin kuolemantuomio hirttämällä, kolme vapautettiin ja loput saivat pitkät vankilatuomiot.

Myöhemmin järjestettiin lisää oikeudenkäyntejä juutalaisten kansanmurhaan ja muihin rikoksiin syyllistyneille natsseille. Näistä oikeudenkäynneistä syntyi idea kansainvälisestä tuomioistuimesta, jossa käsiteltäisiin sotarikoksia, kansanmurhia ja rikoksia ihmisyyttä vastaan. USA:n ja Neuvostoliiton konfliktit ”kylmän sodan” (1946–1989) aikana aiheuttivat sen, että päätös viivästyi. YK perusti kuitenkin vuonna 1993 kansainvälisen sotarikostuomioistuimen entisessä Jugoslaviassa tehdyille rikoksille ja vuonna 1994 vastaavan tuomioistuimen Ruandassa tehdyille rikoksille. Vuonna 2002 perustettiin pysyvä kansainvälinen sotarikostuomioistuin Haagiin Hollantiin. 110 valtiota antoi vuonna 2009 tuen tuomioistuimelle, mutta tietyt maat – muun muassa USA, Venäjä, Kiina, Intia, Israel ja Iran – eivät ole hyväksyneet tuomioistuinta.

Lapsia ja YK:n pääsihteeri (1997–2006) Kofi Annan Maailman lapset festivaaleilla Sveitsissä vuonna 2000.

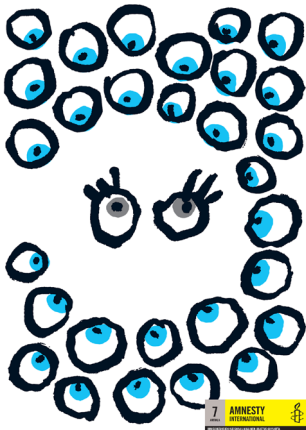
Harjoituksia

1. Ihmisoikeudet

- Kuvaile omin sanoin, kuinka ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus ja holokausti liittyvät toisiinsa.
- Oikeuksien on oltava yleismaailmallisia. Mitä tällä tarkoitetaan?
- Noudatetaanko mielestäsi YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallista julistusta tänä päivänä maailmalla? Entäs Suomessa? Perustele vastauksesi.

2. Oikeuden edessä

- Minkä uskot olevan syynä siihen, että tietyt maat, kuten USA, Venäjä, Kiina, Israel ja Iran, eivät ole liittyneet kansainväliseen rikostuomioistuimeen?
- Vaikka toistaiseksi vain muutama sotarikollinen on tuomittu, voi Haagin kansainvälisellä rikostuomioistuimella olla positiivinen vaikutus. Millä tavoin mielestäsi tuomioistuin voi osallistua kansanmurhien ehkäisemiseen tai pysäyttämiseen?

Suomen Amnesty pyysi taiteilijoita laatimaan näkemyksensä eri ihmis-oikeusartikloista julistuksen 60-vuotispäivän kunniaksi. Kuvassa on Pekka Piipon 7. artikla tasavertaisuudesta. Kaikki kuvat nähtävissä www.ihmisoikeudet.net.

Lähteet: "Ääriyhmät ovat yhä ärhäkempiä" Demokraatti 3.8.2012 s. 10, Tervonen, Miika: "Romanien pitkä matka työn markkinoille", Wiewiorka Anette: "Auschwitz Explained to My Daughter" (lainauksen suomennos Johanna Laaja)

Kuvat: s.2-3 Camera Press/Hollandse Hoogte (Einstein) Sony Pictures Home Entertainment (Kidman) Alejandro Lorenzo (Melis&Rosita) AFH (identiteetti) s.4-5 Wiener Collection/Elias Sourasky Central Library Tel Aviv University (piilokuva) Ruud van der Rol (Cordoba), Bibliothèque Nationale Paris (ristiretket) Pawel Mazur Jewish Culture Festival (nuoret) s.6-7 KRP-Rikosmuseo (hautausmaa), Holokaustin uhrien muisto ry (Lipponen), Akseli Neittamo HS/Lehtikuva (juoksukilpailu) s.8-9 OPH, Pekka Elo (Unesco-opettajat), Auschwitz Album/Yad Vashem (Auschwitz) s.10-11 Alejandro Lorenzo(Kafka), AFS/AFF (Frank) s.12-13 Skma (Eichmann), Mogens Flindt Scanpix Denmark (uusnatsit), AFS Linda J. Hirsch (patsas), ZUMA Movie Stills Library (Schindlerin lista), Helén Dumas (TuttsIID) s.14-15 Naftali Hilger (Odellia ja Amal), David Silverman/Getty Images (Coexist) s.16-17 Ralph Fischer/Agentur Ahron Berlin (mielenosoitus), Sami Aho (sarjakuva), tuntematon (Sion) s.18-19 Franklin D. Roosevelt Library (Roosevelt), Olaf Kraak/ANP (Annan), Pekka Piippo / Hahmo (silmät) s.20 Haosen Sun (Klooga)

Jos kuvien tekijätiedoissa on puutteita tai virheitä, otatetaan yhteyttä Rauhankasvatusinstituuttiin.

Oppimateriaali

Tämä vihko on ensimmäinen osa kaksiosaisesta oppimateriaalista. Materiaali käsittelee antisemitismistä, holokaustia ja nykypäivän syrjintää sekä tuo esiin rohkeita tekoja, joilla rasismia vastustetaan.

Oppimateriaali pohjautuu OSCE:n/ODIHR:n ja Anne Frank Housen yhteistyössä usean Euroopan maan asiantuntijan kanssa laatimaan materiaaliin. Suomalaisen painoksen on kääntänyt, työstänyt ja kehittänyt Rauhankasvatusinstituutti ry ja Helsingin yliopiston Hiljaisuuden kulttuurit -tutkimushanke. Opetus- ja kulttuuriministeriö on tukenut materiaalin kääntämistä rahallisesti.

Anne Frank House

Anne Frank House Hollannissa vaalii Anne Frankin piilopaikkaa museona. Se pyrkii myös tukemaan Anne Frankin ihannetta – ei vain viitaten aikaan, jolloin hän eli – vaan myös osoittamalla ihanteen senaikaisen relevanssin. Anne Frank House kehittää opetusprojekteja, jotka pyrkivät torjumaan nykypäivän antisemitismien, rasismien ja muukalaispelon muotoja sekä edistämään ihmistenvälistä suvaitsevaisuutta ja kunnioitusta.

Lisätietoa: www.annefrank.org

Rauhankasvatusinstituutti ry

Rauhankasvatusinstituutti on poliittisesti ja uskonnollisesti sitoutumaton kansalaisjärjestö, joka pyrkii edistämään kasvatuksen keinoin sellaisen kansalaismielipiteen syntymistä, joka mahdollistaa pysyvän ja oikeudenmukaisen rauhantilan syntymisen. RKI järjestää koulutuksia ja seminaareja kasvattajille sekä tuottaa opetusmateriaaleja ja rauhan teemoihin liittyviä teatteriesityksiä ja draamallisia toimintapäiviä nuorille. Maailmankoulu-hankkeen kautta RKI tukee viiden kunnan opettajia ja globaalikasvatustyötä yhdessä paikallisen opetustoimen kanssa.

Lisätietoa: www.rauhankasvatus.fi

Helsingin yliopiston Hiljaisuuden kulttuurit - tutkimushanke

Hiljaisuuden kulttuurit on Suomen Akatemian rahoittama hanke, joka tutkii Suomen suhdetta toisen maailmansodan aikaisiin rikoksiin ihmisyyttä vastaan. Hiljaisuuden kulttuurit on järjestänyt myös yhteistyössä Helsinki Summer Schoolin kanssa holokaustin ja kansanmurhien johdantokurssin.

Lisätietoa: www.helsinki.fi/maailmankulttuurit/

OSCE/ODIHR

Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestö (OSCE) on turvallisuuspoliittinen järjestö, jolla on 56 jäsenvaltiota Euroopasta (mm. Suomi), Keski-Aasiasta ja Pohjois-Amerikasta. OSCE:n Demokraattisten instituutioiden ja ihmisoikeuksien toimisto (ODIHR) tukee aloitteiden toteuttamista suvaitsevaisuuden, syrjinnänvastaisuuden, ihmisoikeuksien ja demokratian aloilla.

Lisätietoa: www.osce.org/odihr

Suomenkielisen version toimittaja: Johanna Laaja / Rauhankasvatusinstituutti ry.

Suomenkielisen version kirjoittamiseen osallistuneet: Simo Muir, Oula Silvennoinen, Malte Gasche, Johanna Laaja, Hannu Toivonen (Nena Kafkan tarina), Toivo Flink (inkeriläiset)

Alkuperäisen version tekijät: Ineke Mok, Willem Peter van Ledden, Karen Polak / Anne Frank House
Kiitos: Majju Hirviniemi, Salla Holm, Nena Kafka, Alejandro Lorenzo, Melis, Rosa Puhakainen-Mattila, Rosita, Milla Toivonen, Aarni Tuominen, Daniel Weintraub. Kiitos taloudellisesta tuesta Opetus- ja kulttuuriministeriölle (Mikko Cortés Téllez).

Kääntäjä: Petra Järveläinen

Taitto: Pamela Arslan

Painopaikka: Sälökarin kirjapaino, Somero

10 Voiko tällaista tapahtua?

Useat koululaiset matkustavat joka vuosi Puolaan vierailukseen holokaustiin liittyvissä paikoissa. Tämänlaiset vierailut lisäävät tietoa natsi-Saksan kansanmurhasta toisen maailmansodan aikana, mutta ne myös herättävät usein kysymyksiä itsestämme ja oman yhteiskuntamme perustana olevista arvoista.

Suomesta ja muista maista matkustaa vuosittain kymmeniä tuhansia ihmisiä museoiduille keskitysleireille oppiakseen natsi-Saksan ja sen apujoukkojen tekemistä rikoksista toisen maailmansodan aikana. Koululaiset käyvät usein keskitys- ja tuhoamisleiri Auschwitz-Birkenaussa, joka tänä päivänä toimii museona. Monet käyvät myös kaupungeissa ja kylissä, jotka kertovat juutalaisesta elämästä ja kulttuurista ennen holokaustia ja jotka todistavat, kuinka perinpohjaisesti katastrofi muutti Puolaa ja Eurooppaa. Suomesta on lyhyt matka vierailla Viron maaperällä sijainneilla keskitysleireillä, joista ainakin Klooga toimii nykyään muistopaikkana.

Matka holokaustin jäljillä synnyttää kysymyksiä siitä, kuinka natsismi saattoi laajentua ja kuinka kansanmurhasta tuli mahdollista. Matka antaa aihetta myös pohdinnalle omasta itsestämme ja nykypäivän yhteiskunnastamme.

Näin kirjoitti muutama koululainen tutkittuaan holokaustin jälkiä Puolassa:

"Ennen Puolaan matkustamista en ollut 'tajunnut' kaiken tämän tapahtuneen, vaikka tiesin sen tapahtuneen. Järkytin tullessamme Auschwitziin. Tajusin päässäni, että kaikki tämä on tosiaan totta. Mutta pahempaa, mitä sanoin voi kuvata. Paikan päällä oleminen auttaa ymmärtämään."

"Luemme holokaustista, sillä historia on osa nykyisyyttä ja menneisyyttä. Kaikki liittyy yhteen. On tunnettava historiamme ymmärtääksemme nykypäivän yhteiskuntaa ja voidaksemme vaikuttaa siihen. Omin silmin näkeminen auttaa ymmärtämään rasismia ja natsismin vakavuuden."

"Tämä matka on opettanut minulle sen, kuinka tärkeää on aina ajatella, aina ajatella itse. Ryhmäpainetta on kaikkialla, mutta meillä kaikilla on oma valintamme."

"Tärkeä asia, joka tulisi oppia holokaustista on se, että välillä pysähtyy ja harkitsee sitä, mitä tekee."

Virossa voi vierailla Kloogan keskitysleirille rakennetulla muistopaikalla.

Harjoituksia

1. Holokaustin tapahtumapaikat

Haluaisitko itse vierailla holokaustiin liittyvissä paikoissa Euroopassa? Perustele vastauksesi.

2. Antidemokratia

a. Onko mielestäsi olemassa riskiä, että oma yhteiskuntamme voisi kehittyä demokratian vastaiseen suuntaan ja altistaa kansanryhmät ja muut vähemmistöt vainoille tai jopa kansanmurhalle? Perustele vastauksesi ja argumentoi sen puolesta.

b. Luuletko, että jokin yhteiskunnassa voisi estää edellä mainitun demokratian vastaisen kehityksen? Perustele vastauksesi ja käytä mielellään esimerkkejä.

